

פרשת ויצא

נדרים והתחייבויות

חשיבותו של הנושא הנבחר

בפתח פרשת ויצא מסופר שיעקב חלם חלום, ובחלום התגלה אליו האל והבטיח לשומרו ולהיות עמו. יעקב התעורר מהחלום נרגש, הקים מצבה ונָדַר נֶדָר. נֶדָר הוא סוג של התחייבות, הבטחה לעשות, או לא לעשות, מעשה מסוים. הבטחות ואמירות מחייבות הן חלק בלתי נפרד מחיינו, ואנו מחנכים את ילדינו להבין את משמעותן של התחייבויות ולעמוד בהן. כאשר מדובר בילדים מתבגרים אנו מייחסים משנה חשיבות להתחייבויות שהם מתחייבים ודורשים מהם לעמוד בהן, יותר משאנו דורשים מילדים צעירים יותר.

אמירה, הבטחה, שבועה או נדר – הם ביטויים להתחייבות בדרגות שונות. יש מצבים שהביטויים השונים מקבלים בהם משמעות וחשיבות מיוחדת, למשל, בבית המשפט עדים נדרשים **להישבע** שיאמרו רק את האמת. המסורת היהודית מחמירה ביחסה ל**נדרים** ולהתרתם, ואכן נדרים של ממש נדירים היום. אנשים נודרים לעתים רחוקות, למשל, כשהם או אחרים נמצאים בסכנה, הם נודרים בניסיון לבטל את רוע הגזירה ("אם הוא יצא מהניתוח בשלום, אני מתחייב ל...").

בשפת היום-יום משתמשים לפעמים במילה **הבטחה** כדי להדגיש את הרצינות ואת מידת ההתחייבות, ויש **שנשבעים** על דבריהם – במטרה להדגיש שהם משוכנעים שהדבר הוא דבר אמת...

אולם, יש גם תפיסה שאינה מבחינה בין סוגים שונים של אמירות. למשל, בדברי חז"ל מיוחסת חשיבות ומידה רבה של התחייבות **לכל אמירה** היוצאת מהפה. גם בחיי היום-יום, הורים ומחנכים אינם מבחינים, בדרך כלל בין "אמירה", "הבטחה" ו"שבועה" ורוצים להעביר את המסר שכל אמירה יוצרת מחויבות, וגם אם לא "הבטחנו" – למעשה, התחייבנו. גישה זו מונעת פיזור אמירות והבטחות "ללא כיסוי" ומעודדת קטנים וגדולים לשאת באחריות לדבריהם ולמעשיהם.

כתוב בפירוש - עוד פירוש על מדור הפרשנות

במדור פרשנות מופיע פירושו של הפרשן חזקוני, המסביר שיעקב נדר את נדרו גם כדי ללמד את הדורות הבאים את האפשרות לנדור. הילדים דנים בנוסח הפירוש ומתלבטים אם הפרשן התכוון לומר שיעקב המליץ על האפשרות לנדור נדר, או להפך, שיעקב רצה להעביר את המסר שיש להשתמש בנדר רק במקרה חירום. וכוח זה אינו מוכרע, וזאת הזדמנות להראות לתלמידים שלעתים קרובות פירושים ומדרשים כתובים בדרך המאפשרת לקרוא אותן בדרכים שונות. אפשר לשער שבדרך כלל הפרשנים לא התכוונו להיות עמומים, להפך, הם רצו להבהיר עניינים בלתי ברורים בטקסט המקראי. אולם, מכיוון שפרשנים רבים קימצו במילים וכתבו בעברית אחרת מהעברית המודרנית, נדמה לנו היום שפירושיהם יכולים להתבאר בכמה דרכים.

נאה דורש - עוד מילת הסבר על המדרש

המדרש שלפנינו טוען שאלוהים "עוקב" אחרי מי שאינם מקיימים את נדריהם, ומעניש אותם. המדרש מדגים את הטענה באמצעות הסיפור על נדרו של יעקב (ראו בפסוקים המובאים במדור **כתוב בפירוש**).

מה היה נדרו של יעקב? יעקב ביקש שאלוהים ישמור עליו בדרכו לפדן ארם, יספק את צרכיו הבסיסיים: לחם ובגד, וכמובן, יעזור לו לחזור בשלום לביתו. הבקשה האחרונה "והיה ה' לי לאלוהים" ברורה פחות. לפי כמה מהפרשנים היא חלק מהבקשה, רש"י למשל מפרש שיעקב מבקש ששמו של אלוהים ייחול עליו ועל זרעו, שלא יהיו בהם "פסול", כלומר אנשים לא ראויים. לדעת אחרים, המלים האלה הן כבר חלק מהנדר, מההבטחה. הפרשן רד"ק למשל מפרש שזו התחייבות של יעקב להקדיש את עצמו לעבודת ה' (ברוח זו מפרש גם ערן במדור **מפרשה לדרשה).**

אם יתמלאו בקשותיו, **התחייב יעקב** להקים בית לאלוהים בבית אל (מקום החלום) ולהקדיש לאל עשירית מרכושו – כלומר, למכור עשירית מהרכושו ולבנות בכסף בית לה', או להקריב לאלוהים עשירית מהיבול ומבעלי החיים.

על פי המדרש אלוהים מילא את בקשותיו של יעקב (יעקב צבר רכוש רב, הוא ניצל מרדיפתו של לבן וכמעט הגיע בשלום לארץ כנען – לעבר הירדן המזרחי), אך הוא לא עמד בהתחייבויותיו, ולכן נענש (ב"התקפתו" של עשו ו"בתשלום" המנחה שנתן לו כדי לרצותו). המדרש טוען שיעקב "בא וישב לו", ואולי זו טענה מחמירה מעט (יעקב לא הספיק להתיישב בארץ, וכבר התנפל עליו עשו...), אך גישה זו מתאימה לתפיסת החכמים ש"הקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה" – כלומר הקב"ה מקפיד עם צדיקים יותר מאשר עם אנשים רגילים. **המדרש בא ללמד על חשיבות מילוי הנדרים בזמן.** גם עיכוב קל במילוי הנדר, עלול להיחשב להפרתו. הנדר אפוא הוא עניין רציני וחמור, ולכן אסור לנדור סתם כך, ואי עמידה בתנאי הנדר אינה מעשה שאפשר לעבור עליו לסדר היום. הרחבה על הנדר ומשמעותו אפשר למצוא במדור **יש לי מושג**.

מצד שני – לפיתוח הדילמה המוצגת

הדילמה עוסקת בתוקפן של מילות הבטחה שונות ובכמה סוגי הבטחה. בהקדמה הזכרנו כמה ביטויים, שאפשר לטעון שהם מייצגים דרגות חומרה שונות של מחויבות: "נדר" ו"שבועה" – הם התחייבויות ברמה הגבוהה ביותר; "הבטחה" – התחייבות "חזקה" פחות, ופחות ממנה אמירה "סתם". יש הנוהגים להוסיף לאמירותיהם ביטויים כמו "לא בטוח", "אשתדל", וכמובן "בלי נדר". תוספות אלו נועדו להפחית את רמת המחויבות של האמירה. בדרך כלל, אנחנו מצפים שאדם יעמוד בהתחייבות שקיבל על עצמו גם אם לא "הבטיח" שיעשה זאת. יתר על כן, אם אדם לא יעמוד בהתחייבותו, נסמוך עליו פחות בפעם הבאה. אפשר לדון עם התלמידים בשאלה העקרונית: אם נתייחס בספקנות לכל התחייבות שלא נוספה לה "הבטחה" ממש – האם נוכל לנהל חיי חברה תקינים?

